
tema dvoboja: povijest umjetnosti

Izvorni znanstveni rad

UDK 73:726 Gallo (497.5):(497.4)“17“-“18“

Primljeno 2015-07-14

Prihvaćeno za tisak 2015-07-14

SLOVENSKI KIPAR MATIJA GALLO U HRVATSKOJ

Doris Baričević, Zagreb

Sažetak:

Matija Gallo (Mathias Gallo), rođen u Celju 1762., jedan je od posljednjih štajerskih kipara koji su djelovali u sjevernoj Hrvatskoj krajem 18. i početkom 19. stoljeća. Godina kiparove smrti nije poznata. Slovenska povijest umjetnosti prati ga do 1793. godine, ali ne poznaje nijedno djelo, dokumentirano ili pripisano, koje je izradio za svog boravka u Sloveniji (u Ptuju i Ormožu). Tek podaci pronađeni u arhivima župa sjeverne Hrvatske ocrtavaju njegov umjetnički domet i kiparski profil. Glavne smjernice razvoja osobnoga stila Matije Galla bile su: kasnobarokna tradicija njegova oca Ferdinanda u Celju i klasicizam ptujskog majstora Ivana Jurja Potočnika. U djelima iz ranijeg razdoblja ti se stilovi prepleću, premda ne narušavaju premoć klasicizma koji mu na kraju života potpuno prevladava.

Matija Gallo živio je u vrijeme velikih društvenih i umjetničkih promjena - u doba koje je pod dojmom spomenika klasične antike i novih stilskih strujanja odbacilo bujne i raskošne oblike baroka i zamijenilo ih strogim, ravnim linijama i reduciranim dekorom klasicizma. Te nove umjetničke tendencije proširile su se Europom i doprle do pokrajinske sredine u kojoj je Gallo živio i djelovao.

U sjevernoj Hrvatskoj još se zadržala tradicionalna potreba za monumentalnim i dekorativnim oltarima i propovjedaonicama, kao i za javnim spomenicima klesanim u kamenu.

Matija Gallo živio je u rodnoj Štajerskoj daleko od jačih umjetničkih središta iz kojih je mogao crpiti nove impulse. Unatoč tome, duh novog vremena snažno je utjecao na njegovo kiparstvo, a neki motivi koje je on prvi unosio u djela ostvarena za sjevernu Hrvatsku potvrđuju da je poznao i znao primijeniti neke značajne motive klasicističkog kiparstva u većim sredinama, poput velikih gloriola koje na glavnim oltarima zamjenjuju tradicionalnu atiku. Jedna od najznačajnijih karakteristika Gallovog rada jest sklonost da jednom usvojeni oblik kipa uvijek ponovno opetuje uz manje promjene u stavu i pokretima. Dobar primjer za Gallov postupak da svece jednakog ikonografskog predznaka oblikuje na identičan način jesu kraljevi Stjepan i Ladislav koje prvi put susrećemo na glavnom oltaru u Goričanu, izrađene u drvu. Gotovo istovjetni su kipovi tih kraljeva u nišama pročelja

nekadanje pavlinske crkve sv. Jeronima u Štrigovi klesani iz kamena, kao i u podnožju velikog spomenika Imakulate u Maloj Subotici.

Premda skučen nepovoljnom geografskom sredinom i vlastitim ograničenim kiparskim potencijalom, Gallo je svojim oltarima i propovjedaonicama u novom stilu oplemenio unutrašnjost brojnih crkvi u sjevernoj Hrvatskoj (Bednja, Goričan, Peteranec, Mursko Središće, Meljan, Mali Bukovec, Vratišinec, Nadkrižovljan, Kamenica, Sveta Marija na Muri, Štrigova, Kloštar Podravski, Vratišinec, Vinica, Mala Subotica, Nedelišće, Donji Mihaljevec, Čukovec, Legrad, Kotoriba...). Među očuvanim djelima, glavni oltar župne crkve Uznesenja Marijina u Bednji Gallovo je najljepše djelo za Hrvatsku, nastalo još potkraj 18. st., 1792. godine.

Ključne riječi: kipar Matija Gallo; kraj 18. i početak 19. stoljeća; Štajerska; oltari i propovjedaonice crkava sjeverne Hrvatske; kasni barok; motivi klasicističkog kiparstva, gloriole; drveni i kameni kipovi

Jedan od posljednjih štajerskih kipara koji su djelovali u sjevernoj Hrvatskoj bio je Matija Gallo (Mathias Gallo), kipar u Ptuju i Ormožu, krajem 18. i početkom 19. stoljeća. Njegove životne okolnosti poznate su nam iz zapisa u arhivskoj građi Ptuja, a nekoliko podataka o njegovu boravku u Ormožu sačuvale su matične knjige u Ormožu. Rodio se kao drugi sin kipara Ferdinanda Galla godine 1762. u Celju.¹ U tom gradu je njegov otac Ferdinand imao kiparsku radionicu, pa se može pretpostaviti da je prvu poduku u kiparstvu stekao u oca, vrlo poznatog i cijenjenog kipara druge polovice 18. stoljeća u Štajerskoj. Kao mladić, s dvadesetak godina otišao je u Ptuj i radio u kiparskoj radionici Ivana Jurja Potočnika sve do majstorove smrti 1788. Iste godine oženio se Potočnikovom udovicom Terezijom i preuzeo radionicu kao "kipar u Ptuju rodom iz Celja".

Imao je tada 26 godina, a žena 39. U njegovo vrijeme takva je ženidba s udovicom pokojnog majstora često bila jedina mogućnost da, uz građansko pravo, stekne dozvolu magistrata za pomoćnika, te da se bavi svojim zanatom u vlastitoj radionici.

S druge strane te, redovito mnogo starije, udovice imale su nekoga tko je nastavio djelatnost radionice i brinuo za obitelj umrlog majstora. U slučaju Matije Galla njegova je bolesna žena umrla uskoro, 1789. godine, a on se iste godine vjenčao s Josipom Tschleiga iz Bistrice.

¹ Biografske podatke Matije Galla iz Celja i Ptuja donosi Sergej Vrišer, *Baročno kiparstvo na Slovenskem Štajerskem*, Maribor 1963., str. 154 (uz navode starije literature); Sergej Vrišer, *Baročno kiparstvo na Slovenskem Štajerskem*, Ljubljana 1992., str.214 (s dodatnim podacima D. Baričević).

S njom je 1790. i 1792. godine imao dvije kćeri. Nije poznato koliko je vremena boravio u Ptuju, ali jedan nedatirani zapis u knjizi upisanih građana Ptuja navodi uz Gallovo ime na njemačkom jeziku: "hat alles verkauft und ist nach Fridau" (sve je prodao i otišao u Ormož).² O njegovu životu i radu u Ormožu malo je poznato. Već 1793. godine Matija Gallo sa ženom Josipom kupuje kuću u Ormožu. Za tu je kuću 1818. godine Alojzija Kolerić, rođena Gallo, vjerojatno kiparova kći iz drugog braka, pokrenula ostavinsku nagodbu. Kipar Matija Gallo tada je imao 56 godina i možda već boležljiv, sudeći po padu vrsnoće izvedbe njegovih kasnih djela.

Njegovo ime se posljednji put spominje u Spomenici župe Vinica u povodu postavljanja nove propovjedaonice godine 1820. Godina kiparove smrti nije poznata. Matija Gallo, prema tim biografskim zapisima, djelovao je tridesetak godina. Slovenska povijest umjetnosti prati ga do 1793. godine, ali ne poznaje nijedno djelo, dokumentirano ili pripisano, koje je on izradio za svog boravka u Sloveniji. Tek arhivski podaci pronađeni u arhivima župa na području sjeverne Hrvatske ocrtavaju njegov umjetnički domet i kiparski profil. Neobično je da ti izvori kipara Matiju Galla dvaput nazivaju majstorom u Ptuju (Kamenica, Peteranec), a samo jednom kiparom u Ormožu (Vinica), sve u vrijeme kada je prema podatku iz 1793. g. već napustio Ptuj. Moglo bi se pretpostaviti da je zbog množine narudžaba u Hrvatskoj zadržao radionicu u Ptuju uz onu u Ormožu. Vjerojatno je pod njegovim nadzorom u njima djelovao veći broj pomoćnika i djetića, tim više što je Gallo, osim dijelom monumentalnih djela u drvu, klesao i spomenike u kamenu.

Opći dojam njegovih radova za sjevernu Hrvatsku jest klasicistički - kako u arhitektonskim oblicima tako i u kipovima i ornamentici. Ne može se, međutim, previdjeti da se uz klasicističke tu i tamo javljaju i kasnobarokni elementi, još i poslije 1800. godine.

Postavlja se tako pitanje gdje i kod koga je Matija Gallo formirao svoj osobni stil i kako se on mijenjao tijekom vremena. Prvu je poduku najvjerojatnije dobio u radionici svog oca, kipara Ferdinanda Galla.³ Rođen oko 1709. godine, Ferdinand Gallo bio je kipar u Celju gdje se javlja od 1754. godine i živi i djeluje tu sve do smrti 1788. godine.

² Biografske podatke o Gallovu boravku u Ormožu (njemački, Fridau) zahvaljujem prof. Mariji Mirković koja je pregledala arhivsku gradu Ormoža i stavila mi na raspolaganje podatke o Matiji Gallu, na čemu joj zahvaljujem. Kao izvore navodi: *Bürgerliches Einschreibe Buch der Landesfürstlichen Cammer Stadt Pettau*. Ostali podaci iz raznih su izvora grada Ormoža.

³ S. Vrišer, Ferdinand Gallo baročni kipar Celja. Celjski zbornik, Celje 1960. 305-316;

S. Vrišer, *Baročno kiparstvo...*, n. dj. 1963., str.114-119, 153; S. Vrišer, *Baročno kiparstvo...*n. dj., 1992., str. 171 - 179, 212 - 213.

Bio je cijenjen kipar koji je radio postav za brojne crkve u širokoj okolici Celja.

Arhivski dokumenti spominju ga kao građanina Celja i kipara (*statuarius et Civis Ciliae*). Njegovi, dijelom monumentalni, oltari još sasvim pripadaju razdoblju baroka i rokoka svojim slikovito komponiranim oltarnim arhitekturama, brojnim mekano pokrenutim figurama okruženim bogatom i lepršavom draperijom i uokvireni slikovitim i obilno primijenjenom ornamentikom, pretežno tipa "plamenog rocaillea". Neke od motiva F. Galla preuzeo je i mladi Matija Gallo i zadržao ih u svojim ranijim djelima koja odaju kako ga je "impregnirala" dekorativnost očevih djela i gustoća i raskoš dekorativnih i ornamentalnih elemenata. Očev utjecaj očituje se kod Matije Galla u slikovitim kompozicijama oltara i u nekom "strahu od praznine" koji često ublažuje strogost njegovih klasicističkih djela.

Sa stilom klasicizma došao je Matija Gallo u dodir za naukovanja kod Ivana Jurja Potočnika⁴ (*Janet Jurij Potoschnigg*) u Ptujju. Biografski podaci iz toga grada zovu ga građanskim kiparom (*Bürgerlicher Bildhauer*), koji je rođen 1740. godine i umro u Ptujju 1788. O njegovu školovanju nije poznato ništa, kao što mu slovenska povijest štajerskog kiparstva ne poznaje nijedno djelo. Njegov osobni stil i domet dala je naslutiti unutrašnja oprema (glavni oltar, tabernakul, propovjedaonica, krstionica i isповjedaonica) u župnoj crkvi sv. Lovre u Petrinji.

Župna crkva sv. Lovre u Petrinji građena je 1779.-1780. godine uz pomoć carice Marije Terezije, a njen drvorezbarski i kiparski inventar odgovarao je stilu tog vremena.

Ta je crkvena unutrašnjost odisala hladnom otmjenošću ranog klasicizma. Jednostavne, stroge linije glavnog oltara i valjkasti oblik propovjedaonice i krstionice odgovaraju stilskim zasadama klasicizma, a nadopunjuju ih uglate volute, rozete i lovorove girlande, uz suzdržljivo primijenjene klasične nizove nazuba i spojenih osmica. Od plastičnih radova koje je ptujjski kipar Potočnik izradio za crkvu sv. Lovre sačuvan je bio samo mali dio. Kipovi sv. Vinka i sv. Stjepana

⁴ S. Vrišer, *Baročno kiparstvo...1963.*, str. 135 i 163; S. Vrišer, *Baročno kiparstvo...1992.*, n.dj. 227; Đurđica Cvitanović, *Nova Štapska crkva Sv. Lovre u Petrinji, povodom 200. godišnjice. (?) Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, XXIX, br. 4, Zagreb 1980.*, 8-17; Đurđica Cvitanović, *Sakralna arhitektura baroknog razdoblja. Arhidakonat Gorsko-Dubički, Petrinja. Zagreb 1985.*, 284 - 285. Kao izvor podataka autorica navodi Indeks Banske General-komande; rubrika: 1780. god. Petrinja.

U svezi s kiparskim radovima u crkvi spominje se ptujjski kipar Janez Jurij Potočnik, a štukaterske, slikarske, mramorizatorske i pozlatarske radove izveo je Joseph Gigl iz Graza. Sav drvorezbarski inventar župne crkve u Petrinji uništen je u Domovinskom ratu 1991/1992. g., pa ga poznajemo samo po fotografijama.

prvomučenika koji su na glavnom oltaru stajali do slike sv. Lovre uklonjeni su u 19. stoljeću i nema svjedočanstva o njihovu izgledu. Tako o stilu kipara Potočnika zaključujemo samo po malim kipovima anđela i reljefima na tabernakulu i krstionci. Upravo ti radovi svjedoče da uz stilske oznake klasicizma u nekim detaljima njegovih djela još živi duh kasnog baroka.

Reljefi tabernakula i krstionice ukomponirani su u široke, polukružno zaključene okvire - gdje se ističu u plitkom reljefu. Biblijski prizori "Gorući grm" i "Krštenje Kristovo" ispričani su sitnim figurama u okruženju koje označuje prirodni okoliš. U gustom rasporedu, tu su male uzvisine, skupine šatora, oblaci i sunčeve zrake, a sami likovi vitkih tijela, savitljivih udova i malenih glava svojim uglatim i ekspanzivnim pokretima u tom slikovitom okruženju već nagovještaju klasicizam iz vremena oko 1800. godine. To su, dakle, bile i glavne smjernice razvoja osobnoga stila Matije Galla - kasnobarokna tradicija njegova oca Ferdinanda u Celju i klasicizam ptujskog majstora Ivana Jurja Potočnika. U njegovim djelima iz ranijeg razdoblja ti se stilovi prepleću, premda ne narušavaju premoć klasicizma koji mu na kraju života potpuno prevladava.

Prekretnica u životu Matije Galla bila je smrt njegova majstora Ivana Jurja Potočnika 1788. godine, što mu je omogućilo da preuzme radionicu kao samostalni majstor kiparstva. Slovenska znanost o štajerskom kiparstvu, nažalost, ne poznaje nijedno njegovo djelo za Sloveniju nastalo u Ptuju, ili kasnije u Ormožu. Njegov glas vrsnog majstora prelazio je, očito, granice uže mu domovine pa tako danas njegov umjetnički profil poznajemo samo po radovima nastalim za crkve, odnosno javna mjesta u sjevernoj Hrvatskoj. Tu su župni arhivi zabilježili nabavku oltara spominjući uz godinu ponekad i njegovo ime. Ta su se djela većinom sačuvala i danas nam omogućuju definiciju stila u kojem je djelovao, a uz to mu se na temelju stilske analize mogu pripisati i drugi radovi za sjevernu Hrvatsku, kako u drvu tako i u kamenu.

U Spomenici podravske župe *Peteranec* zabilježeno je da je tamošnji župnik Matija Krančina (1791. - 1805.) godine 1804. nabavio tri oltara za župnu crkvu sv. Petra i Pavla. Ništa pobliže o njima nije navedeno osim da su izrađeni u gradu Ptuju u Donjoj Štajerskoj.⁵ Od ta tri oltara sačuvan je samo jedan, i to glavni oltar, istaknut svojim dimenzijama i velikim brojem kipova od kojih se kvalitetom ističu četiri kipa apostola i anđeli adoranti uz tabernakul, s grozdom odnosno snopom žita u rukama. Majstor kipar u ptujskoj radionici bio je Matija Gallo, što potvrđuje zapis u Blagajničkom dnevniku zagorske župe *Kamenica*. Župna crkva

⁵ Dragutin Komorčec, *KRONIKA. 200 godina župne crkve u Peterancu 1793. - 1973. Peteranec 1973.*, str. 20. /Župnik Matija Krančina/ "Godine 1804. njegovom brigom i skrbi nabavljena su tri veličanstvena oltara. Kojom cijenom nigdje nije zapisano, stoji samo da su iz grada Ptuja, Donje Štajerske, gdje su ugledali svjetlo." Izvor: *Liber memorabilium Parochiae Peteranecz.*

sv. Bartolomeja dobila je u prvim desetljećima 19. st. nove oltare u stilu klasicizma. Nabavio ih je župnik Ivan Krstitelj Brezak (1810. - 1846.) Bili su to oltari sv. Donata i sv. Križa, prvi s kipom sv. Donata koji je nabavljen 1816. godine kao i krstionica. Prema istoj vijesti, kip sv. Donata i krstionicu izradio je majstor Matija Gallo u Ptuju,⁶ a slikar i pozlatar bio je Franjo Faichtinger iz Rogaške Slatine, 1819. godine.

Posljedna vijest o Gallovim radovima za Hrvatsku zabilježena je u Spomenici župe *Vinica*. Tu se navodi da je u župnu crkvu sv. Marka postavljena nova propovjedaonica izrađena dijelom iz viničkog kamena, a dijelom od drva. Kipar je bio Matija Gallo, nastanjen u Ormožu.⁷

Podaci iz župnih arhiva u Hrvatskoj potvrđuju i proširuju kiparovu biografiju na temelju slovenskih dokumenata. Ovi posljednji osvrću se na njegove mladenačke godine u Celju i Ptuju, s napomenom da je oko 1792. g. odselio u Ormož, ali o tom posljednjem razdoblju kiparova života ne znaju ništa.

Naručitelji iz Hrvatske, međutim, u ranim osamdesetim godinama 19. st. obraćaju se svojim narudžbama radionici kipara Galla u Ptuju; tek 1822. godine spominje se kiparova radionica u Ormožu. Vjerojatno je Gallo i nakon svog preseljenja u Ormož zadržao kiparsku radionicu u Ptuju, možda radi veće blizine sjevernoj Hrvatskoj odakle su mu stizale brojne narudžbe. Naručitelji Gallovih oltara i propovjedaonica bili su većinom sami župnici, jer se, očito, upravo u crkvenim krugovima proširio glas o vrsnom kiparu u obližnjoj Štajerskoj koji je kvalitetom i raznolikošću, klasicističkim oblicima svojih djela, znao njihovim novim ili obnovljenim crkvama dati biljeg duha vremena. Svijet se zasitio barokne i bujne dekorativnosti, koju su zamijenile stroge, jednostavne linije i jednoličnost malobrojnih, naglašeno funkcionalnih ukrasnih detalja. U to vrijeme niski su tabernakul-oltari s anđelima adorantima pod slikom crkvenog patrona pomalo istisnuli tradicionalne monumentalne retable u svetištu. U Gallovu opu-

⁶ Zlatko Kidjemet, *Župa Kamenica*, Zagreb - Kamenica 1986. Župnik, str. 31 - 35, 34 - 37.

Oltar Svetog Donata s patrocinijem Svete Marije postavljen je 1786. godine. Na njemu je stajao kip Majke Božje do 1816. godine, kada je nabavljen kip svetog Donata koji je izradio ptujski kipar Matija Gallo. Zajedno s krstionicom plaćen je 255 forinti. Oltar je obojio i pozlatio Franjo Faichtinger, slikar iz Rogaške Slatine. Kao izvor autor navodi Blagajnički dnevnik u arhivu župe Kamenica.

⁷ *Vinica* - arhiv župe:

Liber memoriale Parochorum dictes ex gratioso mandato ... Domini Maximilianus Verhovacz Dovone Providentiae Episcopus Zagrabiensis ... Anno 1808. (nije paginirano).

De Objectis in et extra Ecclesiam factas.

“Anno 1820 ex lapide Vinicensi Ambo, e ligno vero molli sectum opere Matthiae Gallo sculptoris Domicilio Fraidaviensis surexit insumptis in Exstructionem dicti operati florenis 452 x 40 Reluisionalis pecuniae.“ Župnik je bio Emerik (Mirko) Vojskec (1802. - 1829.).

*Bednja – župna crkva Uznesenja BDM, glavni oltar, 1792. (kipar - Matija Gallo, Ptuj);
foto: M. Drmić, 2006.*

su oni se, međutim, javljaju vrlo rijetko. Najbolje sačuvan je takav tabernakul-oltar u župnoj crkvi u *Đelekovcu*,⁸ dok po nekim tragovima možemo pretpostaviti kako ih je bilo i u Vratišincu i Macincu. U Vinici se varijanta toga tipa nalazila na pobočnim oltarima.

Unatoč tim novim tendencijama naručitelji glavnih oltara ipak su se odlučili za monumentalne retable u kasnobarokno tradiciji sa grupama visokih stupova i raskošnom velikom gloriolom na vrhu. Ono što te oltare odaje kao djela klasicizma jesu njihovi dekorativni detalji i, za to vrijeme tipična, ornamentika. U

⁸ Tabernakul-oltar u *Đelekovcu* stoji na menzi pod oltarnom slikom Uznesenja Marijina u okviru koji je oblikom i ornamentom spojenih osmica tipičan za Galla. Kao njegova djela prepoznatljiviji su i anđeli adoranti svojim realističnim tijelima adolescenata tvrde i pomalo grube obrade.

Izvor: Arhiđakonat Bekšin, KV102/XIV. 1831. - *Ara major nova*.

kratkom pregledu Gallovih radova za sjevernu Hrvatsku može mu se na temelju dokumentiranih radova i stilske analize pripisati razmjerno opsežan opus.

Na početku ovog niza sačuvanih djela stoji glavni oltar župne crkve Uznesenja Marijina u Bednji,⁹ Gallovo najljepše djelo za Hrvatsku koje je nastalo još potkraj 18. st., godine 1792. godine. Oblik tog oltara, jedinstven u Gallovu djelu, uvjetovan je impresivnom oltarnom arhitekturom naslikanom na zidu apsida

Goričan – župna crkva sv. Leonarda, glavni oltar (između 1807. – 1822.); kipar – M. Gallo, Ormož; foto: D. Baričević, 18.10.1969.

⁹ Bednja - arhiv župe: *Spomenica Eventus memorabiles Parochiae Bedniensis* (str. 7).

Parochus Josephus Dellimanich Anno 1783. ad hanc! Ecclesiam) translatus est. Hujus nempe Cura et Solitudine Anno 1783. erexit Sanctuarium. Ara major B.V.M. in coelos assumptae cum Tabernaculo affabre facta Anno 1792 posita et nobilissimae incolorata et inaurata est.

Literatura:

Vjekoslav Noršić, *Bednja*. Zagreb (druga polovica 1920-ih god.). Priredio dr. S. Razum. TKALČIĆ 14, Zagreb 2010., str.205

i obuhvaćenom naborima drapiranog zastora. Pred tom folijom ističe se visoki uski oltar koji obuhvaća tabernakul i oltarnu sliku i ističe se dekoracijom koju, uz anđele i oblake, uskim krilima, akcentuiraju zavojite lovorove girlande, sitni štitovi i velike vaze sa cvijećem. Na lukovima bočnih prolaza stoje kipovi apostolskog para Petra i Pavla koji su značajni kao prvi primjeri jedne tipologije koju će Gallo opetovano ponoviti kod drugih djela.

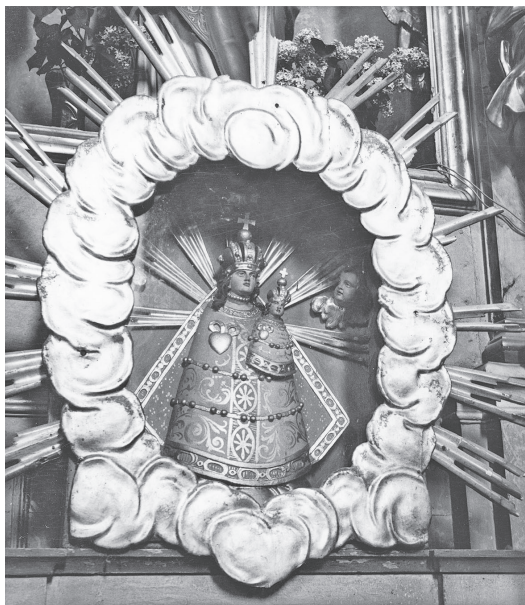
Goričan – župna crkva sv. Leonarda, lij. pokrajnji oltar M. B. Žalosne, oko 1810.; sv. Ana, sv. Joakim; foto: D. Baričević, 18.10.1969.

Vratišinec – župna crkva Uzn. Sv Križa,
pokrajnji oltar M. B. Snježne, oko 1815.
(kipar – M. Gallo, Ormož); foto: D. Baričević,
22.07.1965

Sv. Marija na Muri – žup. crkva, pobočni oltar
sv. Jeronima; foto: D. Baričević, 18.10.1969.

Sv. Marija na Muri – žup. crkva, oltar
Srca Marijina; Marija u zvonolikom
plaštu; kipar - M. Gallo;
foto: D. Baričević: 8. 05. 1973.

Ostali oltari u svetištima crkava u Peterancu,¹⁰ Goričanu¹¹ i Murskom Središću¹² kao i u kapelama u Malom Bukovcu¹³ i Meljanu,¹⁴ građeni su na tek-

¹⁰ Glavni oltar župne crkve sv. Petra i Pavla u Peterancu nabavljen je, prema zapisu u Spomenici župe, zajedno s dva pokrajnja oltara 1804. g. u Ptuju. Nove oltare nabavio je Matija Krančina, župnik u Peterancu 1791.-1805. g. Jedino je glavni oltar 1804. g. već bio postavljen u svetištu. Središte oltara zauzimaju kipovi Petra i Pavla, koji su 1901., prigodom obnove, zamijenjeni novima. Prostore među stupovima ispunili su apostoli od kojih se danas nalaze na mjestu samo sv. Andrija i apostol bez atributa, dok sv. Bartolomej i sv. Pavao (?) danas stoje na konzolama u lađi. Do svetohraništa kleče dva anđela sa snopom žita i granom grožđa. Na vrhu oltara se velika gloriola okružuje oko skupine sv. Trojstva, a do nje kleče dva velika anđela. *Liber memorialium Parochiae Peteranecz.*

Arhiđakonat Komarnica - KV 99/XI.1804.: "...habens quidem tria Altaria ex quibus Maius jam effective locatum est,...". Literatura: Dragutin Komorčec, KRONIKA, 200 godina župne crkve u Peterancu 1773. - 1993. Peteranec 1993.

¹¹ Glavni oltar župne crkve Sv. Leonarda u Goričanu postavio je između 1807. i 1822. g. župnik Ivan Nepomuk Gaal. Nad tabernakulom s adorantima visi velika slika sv. Leonarda do koje lete dva anđela sa svijećnjacima. Među stupovima stoje kraljevi Ladislav i Stjepan, a do njih sv. Petar i sv. Pavao. Na lukovima ophoda stoje dva velika anđela.

Na vrhu oltara smješteno je Sv. Trojstvo okruženo velikom polugloriolom do koje stoje anđeo... Oltar je u 90-im godinama prošlog stoljeća restauriran i novoobojen, što znatno narušava njegovu ljepotu u stilu klasicizma.

Izvor: Arhiđakonat Bekšin, KV 84/XV, k822. (župnik Ivan Nepomuk Gaal od 1807. g.) "... in Ecclesiae vero emolumentum omnes tres Aras novam posuit..."

Literatura: Anđela Horvat, *Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međumurju*. Zagreb 1956., str. 101; Josip Buturac, *Monografija: 200-obljetnica župe Goričan*. Zagreb 1989.

¹² Slavni oltar župne crkve sv. Ladislava u Murskom Središću postavljen je u svetištu nakon što je 1822. godine gradnja crkve bila dovršena. Očito je bio naručen još ranije kao jedno od posljednjih djela koja nose jasne oznake Gallovog rukopisa. Njegova osobitost jesu grupe od četiri visoka stupa koja svojim pomacima omogućuju smještaj figura sv. Petra i sv. Pavla i k tome na vanjskim stranama kipova sv. Ane i sv. Joakima. Nad oltarnom slikom položena je u polukrugu velika gloriola s kipovima sv. Trojstva u središtu, dok na stupnjevanim kapitelima kleče anđeli.

Izvori: Arhiđakonat Bekšin, KV 84/XV. 1822, i KV 85/XVI. 1841.

Literatura: Anđela Horvat, *Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međumurju*, Zagreb 1956. str.107-108

¹³ Mali Bukovec je filijalna kapela župe Veliki Bukovec. Impozantni glavni oltar u njenom svetištu bio je jedno od najljepših djela Matije Galla, jer mu je konstrukcija svojim razmaknutim parom stupova, tankim lukovima ophoda i velikom gloriolom na vrhu djelovala lagano i izrazito dekorativno. U toku 90-ih godina prošlog stoljeća oltar je potpuno devastiran nestručnom restauracijom i danas njegovi dijelovi služe samo za smještaj kipova koji su potpuno promijenili svoj izvorni raspored. To je jedini Gallov oltar koji ima samo ženske likove - sv. Katarinu između sv. Apolonije i sv. Lucije. Uz njih su na vodoravne grede proizvoljno smješteni anđeli i reprezentativna gloriola koja svojim snopovima zraka okružuje lik Uskrslog Krista.

Podataka o datumu postavljanja oltara nema, ali stilske i tipološke oznake kipova potvrđuju rukopis kipara Galla, vjerojatno iz drugog desetljeća 19. st. Glavni oltar se spominje 1841., ali bez podataka i opisa.

tonskim principima s grupama visokih stupova i slikovitim polukružnim gloriolama, a samo vrlo suzdržana ornamentika ima klasicističke oblike.

Brojni pokrajnji oltari građeni su po istom principu kao glavni, ali skromnije i u manjem omjeru. U pravilu su to suprotstavljeni pandani u crkvenim lađama, kao u Peterancu,¹⁵ Goričanu,¹⁶ Vratišincu,¹⁷ Natkrižovljanu¹⁸ i Kamenici.^{19 i 20}

Izvori: Arhiđakonat Komarnica, KV 103/XV.1841.

Literatura: Doris Baričević, *Kiparstvo manirizma i baroka*, SVETI TRAG, Zagreb 1994., str 303 – 324; Doris Baričević, *Kiparstvo od XVII. do XIX. stoljeća*. U: *Ludbreg - Ludbriška Podravina*, Zagreb 1994. (Mali Bukovec str. 153).

Opaska: KV crkve sv. Katarine u Malom Bukovcu - na zasebnom listu bez datuma zapisano je: *Dicit Parochus quae... Arae majoris totalem refectionem patronus sibi reservavit.* (Patroni su bili grofovi Drašković.)

¹⁴ Kapela sv. Tri kralja u Meljanu, filijala župe Bednja. Glavni je oltar prilagođen veličini svetišta i manji je od ostalih Gallovih oltara, ali je sačuvao sve karakteristike njegova kiparstva. Nastao je 1805. godine, ali tada još nije bio obojen. Do oltarne su slike Gallovi kipovi đakona Stjepana prvomučenika i Lovre, kao i anđeli do atike. Uz to, iste godine nastao je i novi tabernakul sa Gallovim anđelima adorantima. Kako navodi Spomenica župe Bednja, glavni je oltar postavljen tek 1813. godine kada je dovršeno bojenje i pozlata.

Izvori: Arhiđakonat Zagorje, KV3 27/IX. 1805. "Tabernaculum novum nondum incolatum. Ara major nondum incolorata", KV 3x 28/X. 1822. (župnik je Franjo Saleški Sakač.) "Capella Ss. Trium Regum ampliata, novaque Ara major et Strato lapideo et ex toto in bono statum habens."

Spomenica - *Eventus memorabiles Parochiae Bednjensis Ara major et choro eodem organo vero 1813. Anno provisiva.*

Literatura: Doris Baričević, *Pregled spomenika kulture i drvorezbarstva 17. i 18. st. u sjevernom dijelu Hrvatskog zagorja*. Ljetopis JAZU br. 75, Zagreb 1971., str. 536-538.

¹⁵ Kada je Matija Krančina, župnik u Peterancu, godine 1804. odlučio nabaviti nove oltare u štajerskom gradu Ptujju preuzeo je uz glavni oltar i dva pokrajnja posvećena Majci Božjoj Žalosnoj i sv. Florijanu. Ovaj posljednji zamijenjen je. Ta dva pokrajnja oltara godine 1804. još nisu bila postavljena niti su imala ikakve ukrase, što bi značilo da je župnik Krančina uz dovršeni glavni oltar kupio još dva nedovršena. Vjerojatno je to bio razlog da su na oltar, očito zbog štednje, postavljeni uz oltarnu sliku kipovi dvojice baroknih svetaca s nekog starijeg oltara. Kao Gallovo djelo iskazuju ovaj oltar njegova opća stilska koncepcija i kipovi malih i velikih anđela, osobito velikih anđela uz atiku. Tipične za Galla također su široka lisnata grana koja se povija uz okvir slike i gloriola na vrhu atike. Oltar je izgorio 10.1.1966. O izgledu i ikonografskom programu oltara sv. Florijana ništa nije poznato, jer je 1865. godine zamijenjen novim u stilu neogotike.

Izvori: Arhiđakonat Komarnica, KV 99/XI.1804. - ...habens quitem tria Altaria... Majus... duo reliqua nondum locata sunt, nihil ornamentus jam habentem ... Liber memorabilium Parochiae Peteranez.

Literatura: Dragutin Komorčec, *KRONIKA. 200 godina crkve u Peterancu 1773. - 1973.*, Peteranec 1973.

¹⁶ Župna crkva sv. Leonarda u Goričanu dobila je između 1807. - 1822. godine dva nova pokrajnja oltara posvećena sv. Križu i Majci Božjoj od 7 žalosti. Tadanji župnik Ivan Nepomuk Gaal očito ih je nabavio od kipara Matije Galla u Ptujju ili Ormožu. U središnjoj niši uzdiže se

križ s raspetim tijelom Krista i do njega polumjesec i sunce, a okružen je malim anđelima. Do križa stoje Marija i Ivan. Gallova tipična velika gloriola zamjenjuje atiku. U njenom vijencu od oblaka stoji kip sv. Florijana. Glorioni se okreću oveći klečeći anđeli. Potpuno jednako građeni oltar Majke Božje Žalosne opremljen je Gallovim kipovima Ane i Joakima, a u središtu glorirole stoji kip Krista Dobrog pastira. Kameni kip Majke Božje od Sedam Žalosti spominje se 1864. g.

Izvor: Arhidakonat Bekšin, KV. 84/XV. 1822. Župnik Ivan Nepomuk Gaal - *In Ecclesiae vero emolumentum omnes tres Aras novas posuit....*

Literatura: Vidi bilj. 11

¹⁷ Župna crkva Uzvišenja sv. Križa u Vratišincu novosagrađena je 1897. god., ali je u nju prenesen dio starog inventara. Među njima se ističu dva pokrajnja oltara Marije Snježne i sv. Valentina, djela klasicizma koja po svim svojim karakteristikama potječu iz kiparske radionice Matije Galla. Na oltaru Marije Snježne stoje vrijedne stare slike do kipova sv. Ane i sv. Joakima, a na oltaru sv. Valentina do kipa tog sveca u središnjoj niši sv. Sebastijan i sv. Rok. Uz parove malih anđela oltari obiluju lijepo raspoređenim dekorativnim i ornamentalnim motivima. Među njima osobitu pažnju privlače krila koja su u gornjim dijelovima ispunjena grozdovima. Nastali su između 1815. i 1822. godine za župnika M. Furdija.

Izvor: Arhidakonat Bekšin, KV84/XV, 1822. *...item laterales Arae novitus sunt positae adhuc Anno unaurandae procuratae.*

Literatura: Anđela Horvat, *Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međumurju*. Zagreb 1956. str. 110-111.

¹⁸ Pokrajnji oltari Majke Božje od 7 žalosti i sv. Valentina u Natkrižovljanu (u izvorima: Nadkrižovljanu) spadaju među Gallova ranija djela iz posljednjeg decenija 18. st. Nabavio ih je Stjepan Kutnjak, župnik u Nadkrižovljanu od 1789. godine. Osim godine nabavka, 1797., ne spominje se ime kipara, ali po stilskim elementima radi se o djelima kipara Matije Galla, barem u njihovim glavnim dijelovima i kipovima. Na oltaru Majke Božje od 7 žalosti tipični je Gallov lik Marije, okvir niše i i ornamenat nad njim. Kipovi sv. Josipa i sv. Donata kao i oltarna krila potječu s jednog od nekadašnjih pokrajnjih oltara iz 1752. - 1755. g., a pripadaju varaždinskom kiparstvu 18. st. vjerojatno kao djela kipara Ignacija Hohenburgera. Veći je udio vlastoručnih radova Matije Galla na oltaru sv. Valentina. Njegov je kip sv. Valentina s bolesnikom, zajedno s okvirom i ornamentikom, a isto tako svetih Stjepana prv. i Lovre. Ne može se odrediti da li je ovakva kompozicija nastala u vrijeme samog Galla ili se radi, barem djelomično, o intervencijama celjskog kipara Miloša Hohnjeca koji je oltare prepravio 1921.

Izvori: Arhidakonat Varaždin, KV 172/XIII. 1808.

“Secunda Ara ad latus Evangelii in latere Ecclesiae ... respiciente est Donori 7tem dolorum B.M.V. dicata, cura et providentia moderni D. loci Parochi A° 1797 posita, similiter Statua sculpta Beatam Madrem infra Crucem stantur exhibente et imagini mobili, quae eadem statura tegit, duabus item staturis ex utraque latere una posita. Tertia Ara in cornu Epistolae S. Martyris Valentini Eppi dicata, in qua quidem Ara adeststatura inaurata lignea quidem Eppi et M. Verum praeter eandem Staturam accessit etiam imago qua dicata. Statua tegitur, alium S. Valentini presbiterum et M. exhibens, quae Ara eodem Anno quo prior eiusdemquae elicit Pastoris cura posita Visuntur praeterea in eadem Ara duae Statuae inauratae ex utraque latere una posita, vero sunt ut prior inauratae colore inauratione intincta...” (župnik je Stephanus Kutnjak). *Liber memorialium Parochiae Nadkrižovljan* (podatak o radu Miloša Hohnjeca iz Ptuj).

¹⁹ U župnoj crkvi u Kamenici nalaze se kipovi koji se barem djelomično mogu povezati s kiparom Matijom Gallom jer potvrđuju njegovo autorstvo. Do teškoća u opisu dolazi zbog promjene patrocinija, a time i kipova. Najstariji pokrajnji oltar danas posvećen sv. Donatu postavio je 1780. g. župnik Ivan Vožar (1777.-1809.).

Iznimke su župna crkva u Svetoj Mariji na Muri²¹ koja ima do dva para jednako komponiranih oltara, zatim Štrigova²² gdje uz dva oltara iz 1812. nalazimo

U župnoj crkvi sv. Bartolomeja u Kamenici nalaze se tri pokrajnja oltara koji se mogu povezati s kiparom Matijom Gallom, tim više što zapisi potvrđuju njegovo autorstvo za neke od kipova. Najstariji od tih oltara postavio je 1786. g. župnik Ivan Vožar (1777.-1809.) s patroconijem Majke Božje. G. 1816. župnik Ivan Krstitelj Brezak (1810. - 1846.) nabavio je u Ptuju od Matije Galla kip sv. Donata i postavio ga na sredinu tog oltara promijenivši mu Patrocinij.

²⁰ Uz sv. Donata, Gallov rad jesu i anđeli atike i neki dekorativni dodaci dok su kipovi zaštitnika od nevremana Ivan i Pavao preuzeti s nekog od starijih oltara.

Isti je župnik oko 1803. godine nabavio još dva pokrajnja oltara, oltar sv. Križa i oltar sv. Donata (danas kip Majke Božje s djetetom na polumjesecu). Oba oltara po koncepciji retabla, dekorativnim motivima i tipu ornamentike odaju porijeklo i Gallove kiparske radionice. Od njih današnji oltar Majke Božje nema nijedan kip iz ruku Matije Galla, jer su sve figure preuzete sa starijih oltara kameničke crkve. Nasuprot tome, oltar sv. Križa ima sva obilježja Gallovog rukopisa. Osim Raspetog Krista u sredšnjoj niši svi ostali kipovi i anđeli Gallova su djela, a Marija i Ivan uz to spadaju među najbolja djela tog slovenskog kipara.

Vožarov nasljednik, župnik Ivan Krstitelj Brezak (1810. - 1846.) dao je 1812. g. obojiti i pozlatiti oltare Majke Božje i sv. Donata, a 1816. godine nabavio je lijepu krstionicu kojoj je bio majstor Matija Gallo, a 1817. obojio ju je i pozlatio slikar Franjo Faichtinger iz Rogaške Slatine. Na valjkastom ormariću nalazi se jedan od rijetkih reljefa Matije Galla "Obrezivanje Kristovo", a gore na volutama jesu Krist i Ivan Krstitelj u prizoru krštenja.

Izvori: Spomenica župe Kamenica. Blagajnički dnevnik u arhivu župe, Arhidakonat Zagorje

KV KV 23/V, 1786. – "Aras habet quatuor adhuc miseres excepta una B.V. recentius posita nondum tamen coloribus tinctae..."

KV27/IX.1805. – "Altaria sunt quatuor ex quibus Majus bonum, Sctae Crucis novum nondum decoloratum, tertia acque novam ac incoloratam quarta exaeram et ruinae proximam. Consecrata quidem omnia fuerunt, sed occasione reparationis omnia locomota sunt..."

KV 28/X.1822. - župnik Ivan Krstitelj Brezak (1810. - 1846.) "Sed et unteve duae Arae, nempe Beatae Matris et S. Donati Eppi et Nartyris procuratae coloribus tinctae nec non fulgente auro in statuis ac per partes apposue, splendore vero ornant... similiter novum Baptisterium."

Literatura: Doris Baričević, *Pregled spomenika skulpture i drvorezbarstva 17. i 18. st. u središnjem dijelu Hrvatskog zagorja*, LJETOPIS JAZU, knj. 78, Zagreb 1978.

Zlatko Kidjemet, *Župa Kamenica*, Zagreb - Kamenica 1986. (s podacima iz Spomenice župe i Blagajničkih dnevnika).

²¹ Župna crkva Uznesenja Marijina u Sv. Mariji na Muri ima četiri oltara koji po vremenu nastanka kao i stilsko-tipološkim značajkama pripadaju opusu Matije Galla. Njihovo jedinstvo danas narušavaju promjena patrocinija, razne izmjene i neki kipovi starijih kipara. Već godine 1793. stoje u lađi dva oltara posvećena sv. Jeronimu i sv. Barbari. Bili su tada već potpuno dovršeni. Kipovi tih oltara se ne spominju, samo slike tih svetaca. Danas ih više nema na oltarima, a vjerojatno su nekada pokrivala kipove u nišama oltara. Župnik Mihajlo Markan (od 1819. g.) nabavio je još dva oltara sv. Joakima i Ane i sv. Peregrina:

Evangelii S. Barbarae statuarii etiam laboris cum Imago eiusdem Sanctae bene picto.

KV 84/XV, 1822. - *Arae vero adhuc duae Ss.Joachii et Annae et S. Peregrini novitus erectae sed in statum perfectum necdum sunt deductae.*

Literatura: Andrija Lukinović - Pavao Markač, *Župa Sveta Marija u Medimurju*, Sveta

još jedan pokrajnji oltar koji spaja stariji retabl s Gallovim kipovima Petra i Pavla u klasicističku cjelinu. Novu komponentu unosi župna crkva u Legradu²³ gdje je oltar sv. Križa zadržao konvencionalnu konstrukciju s grupom Raspeća, dok su dva druga oltara jednake izrade zapravo samo veliki okviri za slike, a samo je dekorativni široki biljni motiv koji se povija nad slikom vrlo uspjele Gallovo djelo. Ta je grupa oltara tijekom vremena bila podvrgnuta mnogim promjenama, kao što su kipovi preuzeti sa starijih oltara, promjena patrocinija s novim kipovima 19. st., neuspjele obnove i požari.

Matija Gallo je u neke crkve u Hrvatskoj postavio i propovjedaonice od kojih su nam poznate one u Kloštru Podravskom,²⁴ Vratišincu²⁵ i Vinici²⁶ uz mnogo

Marija 2003.

Sergej Vrišer, *Dela štajerskih baročnih kiparjev v Međimurju*, Časopis za zgodovino in narodopisje, Nova vrsta 3, Maribor 1967.

²² S većim zadatkom susreo se M. Gallo također i u župnoj crkvi sv. Marije Magdalene u Štrigovi. Župnik Antun Novak (od 1805. g.) tijekom obnove crkvene unutrašnjosti nabavio je dva nova pokrajnja oltara s patrocinjem sv. Barbare i sv. Križa. Oltar sv. Barbare se po građi, kipovima sv. Barbare između Lucije i Apolonije i jače razlistalom ornamentikom, potpuno uklapa u uobičajeni Gallov koncept. To isto vrijedi i za oltar sv. Križa, samo što je ovaj klesan iz kamena i prislonjen na vanjski zid crkve. Oltar se sastoji od predele s razapetom lovor-girlandom između kanonskih tablica, nadvišenom visokim drvom križa s raspetim Isusom kojem se obraćaju Marija i Ivan. U srednjoj kanonskoj tabli je zapis ANTONIVS NOVAK PAROCHUS 1810. Godina 1810. posredno datira i oltar sv. Barbare. Gotovo istovremeno Gallo je svojom adaptacijom dao baroknom oltaru sv. Antuna Padovanskog (sada sv. Josipa) djelomice klasicističko obilježje. Dok je gornji dio oltara sačuvao obilježbe i kipove oltara iz 50-ih godina 18. st. dotle donji dio, svojim velikim kipovima apostola Petra i Pavla i slikovitim krilima ispunjenim grozdovima, ima sve značajke Gallova stila. Oltar je promijenio patrocinij sa slikom sv. Josipa, koja ima signaturu Schiffer pinxit 1814.

Izvori: Arhidakonat Bekšin - KV 84/XV. 1822. (župnik Antun Novak) "in Matrice Ecclesiae Sctae Crucis et Sctae Barbarae lapide novac extrui, ... tamen aras has ... ex integro coloribus et auro illustravi".

Literatura: Andela Horvat, *Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međumurju*, Zagreb 1956., 160.

²³ U župnoj crkvi Sv. Trojstva u Legradu sačuvana su tri oltara kipara Gallo. Vjerojatno je s njima uređenje crkvene unutrašnjosti bilo dovršeno oko 1820. godine. Stisnut u uski prostor pod korom, ovaj oltar ima samo središnji dio bez atike. Između stupova nalazi se grupa Raspeća s Raspetim, Marijom i Ivanom, dok pod križem kleči Marija Magdalena. Druga dva oltara iznimka su u Gallovu opusu. Oltari sv. Lucije i Svih Svetih sastoje se od velikih slika u širokom okviru s ornamentom spojenih osmica. Nad lukom kojim je zaključen okvir povija se široka grana od velikog lišća s cvjetovima tvoreći na sredini malu kartušu.

Izvori: Sva tri oltara nastala su za župnika Baltazara Pavčeca. (*Aras habet 6. perfectas.*)

²⁴ Najstarija od Gallovih propovjedaonica u Hrvatskoj jest ona u župnoj crkvi Sv. Benedicta u Kloštru Podravskom. Govornica kružnog oblika raščlanjena je plitkim pilastrima pred kojima sjede evanđelisti. Kružnog oblika je i niski baldahin na kojem kleče dva anđela. Propovjedaonica

je postavljena 1801. godine za župnika Luke Ribarića, a 1811. godine za njegova nasljednika Josipa Bedečića, i to za cijenu od 120 f. Uklonjena je iz crkve u 80-im godinama 20. st. Crkva je time izgubila jedini klasicistički spomenik svog nekadašnjeg crkvenog inventara.

Izvori:

Arhidakonat Komarnica - KV 99/XI. 1804. – “Hujus Ecclesiae Cathedra affabre elaborata sed nondum colore tincta marmoream quid referens,...”;

Liber memorabilium. Godina 1811. – “Eadem Anno Cathedra concionatoria incolorat c.m.”

Literatura:

Paškal Cvekan, *Od Gorbonoka do Kloštra Podravskog*. Slavonski Brod 1990.

²⁵ O propovjedaonici u župnoj crkvi Uznesenja sv. Križa ima malo podataka. Spominje se da je novopodignuta za župnika Matije Furdija. Budući da je on župnik u Vratišincu od 1815. godine, to neizravno datira i propovjedaonicu koja je u svim dijelovima obilježena stilom klasicizma. Ovalna govornica sa stupnjevanim podnožjem raščlanjena je plitkim pilastrima pred kojima sjede evanđelisti.

Na sredini je oveća kartuša uokvirena vijencem od lovora i u njoj centrirani lik Krista dobrog pastira u plitkom reljefu. Niski kružni baldahin s malom natpisnom kartušom i anđelima nadvišen je velikim anđelom s trubljom.

U 90-im godinama prošlog stoljeća uklonjeni su kipovi evanđelista od kojih se tri sada nalaze u privatnoj zbirci Rošić u Zagrebu. U otvorenoj knjizi evanđelista Marka nalazi se zapis o obnovi koju je proveo 1898. g. A. Zoratti iz Maribora.

Izvori: Arhidakonat Bekšin - KV 84/XV.1822. (župnik je Matija Furdi od 1815. g.). “Cathedra novitus est erecta et una cum organo vetusto incolorata ...”

Literatura: Anđela Horvat, *Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međumurju*. Zagreb 1956. str. 111.

²⁶ Propovjedaonica župne crkve sv. Marka u Vinici je u okviru njegova opusa najzanimljivije djelo jer spaja u sebi drvo i kamen, odnosno oba materijala u kojima je Gallo izrazio osobitosti svog stila. Značajna je i činjenica da zapis u župnoj spomenici imenuje kipara Galla kao autora. Morala je nastati kao jedno od posljednjih djela ovog majstora oko 1818. godine. Govornicu nosi snažni anđeo klesan od kamena, dok je gornji dio drven.

Njena ornamentika, valjkasti oblik, plitki centrirani reljefi evanđelista, anđelčić na naslonu i niski kružni baldahin s kipom Dobrog pastira na vrhu svjedoci su klasicističke stilske orijentacije ovog štajerskog kipara.

Izvori:

Arhidakonat Varaždin - KV 172/XIII. 1808.

(Župnik je Emerik Vojskec od 1803. g.). “De Cathedra/ Cathedra adhuc in Ecclesia nulla existit, est tamen locus in medio Ecclesiae corpore ad dextrum latus pro eandem assignatus.”

KV 174/XV, 1822. (župnik je Emerik Vojskec) – “Quamvis ad restaurandam fabricam Ecclesiae...porro ambonem novum ... fecit.”

KV175/XVI. 1841. “Adest Sacer Suggestus fini corrsoundens, cum facta est.”

Župni arhiv – “Liber memoriale Parochorum dictus ex gratioso Mandato Excellentissimi, illustrissimi ac Reverendissimi Domini Maximili anus Verhovecz Divine Providentiae Episcopus Zagabiensis Anno 1808. Anno 1820. ex lapide Viniczensi, e ligno vero mollii opera Mathiae Gallo sculptoris Domicilio Fridavuensis surrexit, insumptis in exstructionem dicti operati flore - 452 x 40 Reluisionalis pecuniae.”

Literatura:

Anđelko Koščak, *Vinica - župa sv. Marka evanđelista*, Zagreb - Vinica 2013.

*Kloštar Podravski – žup. crkva
sv. Benedikta, propovjedaonica,
1801., obojena 1811.,
foto: D. Baričević, 13. 10. 1965.*

skromniji primjerak u Maloj Subotici.²⁷ Ponekad se Gallova intervencija ograničila na kip sveca ili anđela na vrhu starije propovjedaonice. Lijepa krstionica za crkvu u Kamenici iznimka je u Gallovu djelu.

Najveći Gallov javni spomen stup je Imakulate koji dominira Malom Suboticom.²⁸ On spaja dvije teme, Marijin kip na zemaljskoj kugli na vrhu visokog kaneliranog stupa i svete kraljeve Stjepana i Ladislava do nogu stupa na masivnom postamentu.

²⁷ Novu propovjedaonicu župne crkve u Maloj Subotici dao je postaviti župnik Ivan Vahtarić poslije 1806. godine. Ona opetuje oblik i ornamentiku sve do kipa Dobrog pastira na vrhu baldahina, samo u znatno skromnijoj izvedbi.

Izvori: Arhiđakonat Bekšin - KV 84/XV. 1822. - "Cathedram et tabernaculum novum.... caepit."

²⁸ Spomenik Imakulate postavio je župnik Ivan Vahtarić između 1806. i 1822. godine. Moguće je da je trodijelni postament imao nekada natpise o njegovom postanku. Zanimljivi motivi jesu kraljevi Stjepan i Ladislav kraj središnjeg stupa.

Izvori: Arhiđakonat Bekšin - KV 84/XV. 1822. (župnik Ivan Vahtarić) - "ipsam Ecclesiam muro xincit et Statuam Conceptae erexit".

Literatura: Anđela Horvat, *Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međumurju*, Zagreb 1956., str. 170.

*Mala Subotica, spomenik Imakulate, sa kr.
Stjepanom i Ladislavom, kamen;
foto: D. Baričević, 10.11.1984.*

*Mala Subotica, spomenik Imakulate;
foto: D. Baričević, 10.11.1984.*

Marija Bezgrešna u Maloj Subotici ima bliske srodnice iz opusa Matije Galla u Nedelišću.²⁹ Marija stoji na niskom stupu, zaštićena ogradom i limenim krovićem. Zamalo replika ovoga kipa jest Marija Bezgrešna u pokloncu u Donjem

²⁹ Spomenik Imakulate podignut je usred mjesta na raskršću mjesta Nedelišće. Zaštićen ogradom i krovićem, on ima na stupu natpis: GOM. NED. P.P. 1812. (ostali natpis odnosi se na obnovu). Spomenik je, dakle, postavila općina Nedelišće 1812. g. ("Communitas Nedelicensis fieri fecit 1812.").

Izvori:

Arhiđakonat Bekšin - KV 84/XV.1822.

Literatura:

A. Horvat, n. dj, str. 175, bilj. 157

Mihaljevcu,³⁰ dok je ona u Preseki,³¹ možda najstarija među njima, sklonjena u malu kapelicu.

Tema koju je Gallo opetovano obradio za Međimurje jest Raspeće, prizor koji nalazimo i na drvenim oltarima. Veličinom i izvedbom ističe se grupa u otvorenom pokloncu u Čukovcu.³² Tu, u podnožju križa s Raspetim, stoje Marija i Ivan, a između njih se klećeća Marija Magdalena privija uz križ. Okretom tijela i grčevitim gestama oni izražavaju svoju duboku bol. Sličan je spomenik sv. Križa s vanjske strane lađe župne crkve u Štrigovi.³³

Radi se zapravo o kamenom oltaru koji je 1810. g. postavio župnik Antun Novak. Taj spomenik nema lik sv. Marije Magdalene, ali ju nalazimo u *Kotoribi*³⁴ gdje kleči podno visokog križa s likom Raspetog Krista. Spomenik stoji na vrlo lijepom, širokom postamentu skladnih klasicističkih oblika i odgovarajuće orna-

³⁰ U Donjem Miholjcu se na zapadnoj strani mjesta nalazi poklonac i u njemu kip Bezgrešnog začeca Bl. Dj. Marije. Bio je to nekada pil koji je u 2. pol. 19. st. srušen, a kip je sklonjen u poklonac. Marija stoji na kapitelu nekadanjeg stupa. Prema župniku Antaveru, stup su podigli mještani. Točna godina nije poznata, ali je vjerojatno kako je to bilo oko 1810. g.

Izvori: Arhidakonat Bekšin - KV. 87/XVII. 1864.

Literatura: Andrija Lukinović, *Župa Sveta Marija u Međimurju*, Sv. Marija na Muri 2003., str.123-124.

³¹ U kapelici koju je 1833. god. sagradio župnik Ivan Kiš u Donjem Mihaljevcu (župa sv. Marija na Muri) stoji kameni kip Marije Imakulate. O prošlosti kipa ništa nije poznato, može biti da se izvorno radilo o pilu. Po općem tipu i bogatstvu nabora nastala je u ranijoj fazi kipara Matije Galla oko 1800. godine.

Izvori: Arhidakonat Bekšin 85/XVI KV 85/XVI. 1841.

Literatura: Anđela Horvat, *Međimurje...*, nav. dj. str. 154, bilj. 656

³² U polju nedaleko Čukovca stoji oktogonalna kapela sa grupom Raspeća. O nastanku te grupe i same kapelice nema podataka. Središnji dio širokog klasicističkog postamenta ima ovalnu kartušu od lovorovog vijenca u kojem se vide slova J. L. Nekada se tu možda nalazila i godina kada je grupa postavljena. Obitelj Lipić koja ju je podigla vodila je i brigu oko njenog uzdržavanja.

Izvori: Arhidakonat Bekšin (župa Vratušinec) - KV 87/XVIII.1864., „... extra pagum vero campo Capella S. Crucis per familiam Lipicianam conservanda...“

Literatura: Anđela Horvat, *Međimurje...*, nav. dj. str. 155, bilj. 642

³³ Grupa Raspeća naslonjena je na vanjski zid župne crkve sv. Marije Magdalene u Štrigovi. Na tročlanom širokom postamentu klasicističkog oblika i ornamentike uzdiže se Raspeto s Marijom i Ivanom. U srednjoj kanonskoj ploči natpis je: ANTONIVS NOVAK PAROCHVS 1810. To je kameni oltar sv. Križa podignut 1810. godine po štrigovskom župniku A. Horvatu.

Izvori: Arhidakonat Bekšin - KV 84/XV. 1822. - “In Matrice Ecclesiae aras Sanctae Crucis et S. Sanctae Barbarae ex lapide erexit.”

Literatura: Anđela Horvat, *Međimurje ...*, nav. dj., str. 160.

³⁴ U Kotoribi se na širokom klasicističkom postamentu diže križ s Raspetim i plačućom Marijom Magdalenom u podnožju. U ovalnomj kartuši od lovor-vijenca bila je izvorno možda zapisana godina nastanka (oko 1810. ?). Izvora i literature nema.

*Štrigova – žup. crkva sv. Marije Magdalene,
oltar sv. Križa, 1810.;
foto: D. Baričević, 27.08.1980.*

*Kotoriba - kameni spomenik, raspeće s M.
Magdalenom, foto: D. Baričević, 10. 11. 1984.*

mentike. Nad meandarskim uglovima stoje velike klasicističke vaze koje zamjenjuju kipove Marije i Ivana evanđelista.

Samo jednom je Gallo postavio kipove na pročelje crkve. Bilo je to u Štrigovi³⁵ gdje se u nišama skromno oblikovanog pročelja nekadašnje pavlinske crkve sv. Jeronima nalaze kipovi kraljeva Stjepana i Ladislava.

Bio je to neobičan izbor svetaca za pavlinsku crkvu, ali tema koju je Gallo ostvario još dvaput - na drvenom retablu glavnog oltara u Goričanu i uz Imakulatu na velikom spomeniku iz kamena u Maloj Subotici. Kraljevi su gotovo identični po stavu i pokretima, kao i u svim detaljima odora. U visokim nišama crkve sv. Jeronima kraljevi djeluju premaleni, unatoč visokom podnožju. Moguće je da su

³⁵ Na skromnom oblikovanom pročelju nekadašnje pavlinke crkve sv. Jeronima u Štrigovi nalaze se u gornjem dijelu dvije lučno zaključene niše u koje je Matija Gallo postavio svoje kipove kraljeva Stjepana i Ladislava. One su oko 1800.g. vjerojatno zamijenili starije kipove. Po stavu i odjeći oni su gotovo identični s kipovima tih kraljeva na glavnom oltaru u Goričanu i na spomeniku Imakulate u Maloj Subotici. Pismenih podataka nema.

Štrigova – bivša pavlinska crkva sv. Jeronima, kip sv. Ladislava kralja; foto: D. Baričević, 27.08.1980.

Štrigova – bivša pavlinska crkva sv. Jeronima, kip sv. Stjepana kralja; foto: D. Baričević, 27.08.1980.

u vrijeme župnika Antuna Novaka nastali između 1806. i 1822. godine.³⁶

Uz svoju veliku propovjedaonicu Matija Gallo je župnu crkvu sv. Marka u Vinici obogatio i pričesnom ogradom, jedinstvenom u Hrvatskoj. Sastojala se od dva dijela spojena željeznim vratima. Između kvadratičnih ugaonih stupića stoji na bazi po šest anđela koji rukama podupiru široku i ornamentiranu gredu. Premda uočena još od vremena Gjure Szaba kao glavni umjetnički akcent crkve, ograda je srušena i sačuvana samo u dislociranim fragmentima.

Ovaj kratki pregled djela Matije Galla za crkve u Hrvatskoj potvrđuje da je bio poznat i afirmiran kipar nastanjen u susjednoj Štajerskoj, kome su se naručitelji u sjevernoj Hrvatskoj često obraćali, tim više što je on klesao i spomeni-

³⁶ U župnu crkvu sv. Petra u Vinici, u koju je Gallo oko 1818. g. postavio propovjedaonicu s velikim kamenim anđelom, Gallo je vjerojatno istovremeno izradio i pričesnu ogradu. Njenu gredu sa svake strane nose šest anđela, po čemu je bila jedinstvena u Hrvatskoj. Srušena je krajem prošlog stoljeća, pa su sada sačuvani samo fragmenti. U izvorima se ne spominje.

Literatura: Gjuro Szabo, *Kroz Hrvatsko zagorje*, Zagreb 1939., str. 118-119
Anđelko Koščak, *Vinica, župa sv. Marka evanđelista*, Zagreb - Vinica 2013.

Vinica – župna crkva sv. Marka, pričesna ograda; kipar – M. Gallo, Ormož, 1820.; foto: D. Baričević

ke u kamenu. Javni spomenici bili su u vrijeme baroka jako obljubljeni u našim krajevima, a to se nastavilo još i početkom 19. stoljeća. Gallova djela u kamenu obuhvaćaju samo mali broj ikonografskih tema među kojima Imakulata (Marija Bezgrešna) zauzima posebno mjesto.

Arhitektonska konstrukcija Gallovih drvenih oltara i propovjedaonica pretpostavljaju usku suradnju kipara s vrsnim stolarom koji je imao radionicu u Štajerskoj, najvjerojatnije u samom Ptuju. Zanimljivo je da su svi oltari - glavni i pokrajnji - građeni prema istoj shemi, ali nije poznato po čijem nacrtu ili uzoru i je li možda sam kipar imao udjela u njihovoj kompoziciji.

Najznačajnije obilježje svih tih oltara njihovo je stremljenje uvis, bez ikakve vodoravne cezure. Tako je nastala velika i široka ploha središnjeg dijela oltara koja je raščlanjena vertikalnom središnjom osi koju oblikuju tabernakul i veliki polukružno zaključeni okvir slike ili niše za kip. Sa svake strane oltar omeđuju skupine visokih stupova koji u visini nose imposte i kapitule nad kojima se mnogostruko lome fragmenti raskinutoga gređa. Njihovi međusobni podaci daju retablu dubinu i istovremeno otvaraju prostor za smještaj kipova. Mjesto uobičajene atike, položen je na vrh oltara polukrug velike gloriole komponirane od lepezasto raširenih zraka, oblaka i anđeoskih glavica, koja se zaokružuje oko grupe Sv. Trojstva (*Peteranec*, Goričan, Mursko Središće) odnosno Uskrslog Krista (*Mali Bukovec*).

Peteranec – žup. crkva sv. Petra i Pavla, gl. oltar, atika; foto: D. Baričević, 19.08.1976.

Mali Bukovec – crkva sv. Katarine, glavni oltar; Uskrsli Krist na atici; foto: D. Baričević, 28.05.1973.

Te su gloriole bez sumnje Gallov osobni doprinos osnovnoj kompoziciji oltara. Iznimka je glavni oltar župne crkve u Bednji koji se morao prilagoditi osliku apside i glavni oltar kapele u Meljanu koji je zbog svojih manjih dimenzija sastavljen od nešto reduciranih osnovnih elemenata ove skupine.

Pokrajnji oltari zasnovani su prema istom principu kao glavni - i njihov se središnji dio, znatno uži nego kod glavnih oltara, penje između stupova, bez cezure horizontalnoga gređa, u visinu, obuhvaćajući i atiku. Do promjena tog principa dolazi samo rijetko - gdje to traže posebne okolnosti - kao kod dvaju oltara u Natkrižovljanu gdje je Gallo samo adaptirao dva starija oltara 18. stoljeća. Dosta se često događalo da je Gallo na svoje nove oltare morao postaviti znatno starije kipove svetaca kao i oltarna krila nekadašnjih oltara 18. stoljeća. To je bio slučaj kod oltara u Goričanu, Peterancu, Štrigovi i Svetoj Mariji na Muri. Unatoč tome, Gallovi pokrajnji oltare tvore slikovitu skupinu jer sve komponente svjedoče o kiparovu osobnom pristupu vladajućega stila. On je, naime, na skučenom prostoru zgusnuo mnoge, za njegov stil tipične, klasicističke komponente. Tu spadaju ornamentirani okviri centralne niše i gloriole kojima i na ovim oltarima ukrašuje atiku. Veličinom i oblikom te se gloriole znatno razlikuju od onih na glavnim oltarima. Manje su i oblikovane od kružnog ili ovalnog vijenca malih oblaka kroz koje prosijavaju ušiljene zrake. Gallo ih je smjestio na sredinu atike ili na njenom vrhu, čime je postigao veću lakoću i slikovitost cjeline. Ove se gloriole zaokružuju oko nekog amblema, monograma, kipa ili prizora s više figura, kako to najbolje predočuju gloriole u Svetoj Mariji na Muri gdje ti prizori proširuju ikonografski program oltara. Bitan dio oltara također su krila koja kod Galla imaju oblik inače nepoznat u našem drvorezbarstvu s početka 19. stoljeća. Ta su krila vrlo uska, kompaktne površine i sežu od predele do kapitela stupova. Njihov vanjski rub prati glatka traka iz koje se izvija sitni, uglati istak. Njihove donje volute često se razvijaju u postamente za vaze ili urne. Zanimljiva su ona krila koja se u gornjem dijelu izvijaju tvoreći prostor koji je Gallo ispunio gustim spletom grozdova i biljnih motiva - što je svojstveno samo ovom kiparu. Gallo je klasicistički dekor svojih oltara popunio još i velikim vazama sa bokorima cvijeća, dok su im svedeni oblici ukrašeni žljebovima i lovor-vijencima.

Bitna za stilsku definiciju oltara i propovjedaonica jest, za to vrijeme tipična, ornamentika koja primjenjuje isključivo motive klasične antike. Uz horizontalne nazube, poput nazuba i meandara, uglavnom su to oni, za to vrijeme tipični, "ovješeni" motivi kao što su lovor-girlande koje u lukovima vise na kružnim privatima i razni festoni kod kojih uz lovor nalazimo i neke druge biljne nizove. Vrlo uske girlande od lovorova lišća formiraju često okrugle ili ovalne okvire manje kartuše, a uske se trake vezuju u velike okvire petlje koje okrunjuju poneki važniji dio oltara.

Veliki okviri oltarnih kipova ili slika ispunjeni su gustim nizom spojenih osmica. Od svih tih tipova ornamentike znatno se razlikuju biljni aranžmani koje nalazimo samo kod kipara Matije Galla. Tu se iz grana izvijaju lepršavi listovi koji se nad velikim oltarnim okvirima spuštaju niz zaobljene bridove i tvore na vrhu malene kartuše. Taj je vegetabilni motiv u Gallovu opusu zastupljen rijetko - kao na oltarima Žalosne Majke Božje i sv. Barbare u Peterancu i Štrigovi i u najljepšem i najbujnijem obliku na oltarima Svih svetih i sv. Lucije u *Legradu*.

Matija Gallo bio je kipar po obiteljskoj tradiciji, školovanju i pozivu. Vrijeme njegova djelovanja od posljednjeg desetljeća 18. do kraja drugog desetljeća 19. stoljeća suočilo ga je s velikim promjenama stila u duhu novog vremena i njegovim zahtjevom za jasnoćom i jednostavnošću umjetničkog djela. Gallo je imao sposobnosti da prihvati i ostvari sve te zahtjeve, što je sigurno bio uzrok da su mu se obraćali brojni naručitelji na širem području sjeverne Hrvatske. Bilo je to vrijeme kada se znatno smanjila potreba za novim djelima sakralne umjetnosti, uzrokujući usporedno s tim i znatno smanjen broj kiparskih majstora. U sjevernoj Hrvatskoj se, međutim, još zadržala tradicionalna potreba za monumentalnim i ujedno dekorativnim oltarima i propovjedaonicama, kao i za javnim spomenicima klesanim u kamenu.

Tu je potrebu znao zadovoljiti afirmirani kipar u bliskoj Štajerskoj čija su djela u prilično velikom broju zastupljena u sjevernoj Hrvatskoj, uglavnom inicijativom samih župnika tih crkava na hrvatskom tlu.

Godine 1820. kipovi još nisu bili obojeni. Oltar sv. Jeronima (Sv. Marija na Muri) ima kip sveca u središnjoj niši, a prate ga sa strana sv. Ivan Nepomuk i sv. Florijan (ovaj posljednji tipološki odudara od Gallovih figura). Dva anđela na atici svojim su uspravljenim tijelima i ispruženom nogom tipični Gallovi likovi. Oltar sv. Barbare ima isti raspored kipova samo što uz sv. Barbaru stoje kipovi sv. Zaharija i kralja Davida. Kod oba je oltara na sredinu predele naslonjena niša u kojoj su plastični prizori: sv. Jeronim pokajnik u spilji i Pogubljenje sv. Barbare.

Druga dva oltara sv. Joakima i Ane i sv. Peregrina nabavio je tadanji administrator župe Mijo Markan (1819.-1841.). Danas su posvećeni Srcu Marijinom i Srcu Isusovom i po svojoj konstrukciji tipični su za Matiju Galla. Da li su to kipovi drugih kipara? Marija i Isus neostilski su radovi kasnog 19. st., ali kraljevi Stjepan i Ladislav koji stoje do Isusovog lika izvrsni su radovi za sada nepoznata kipara, možda nabavljeni istodobno s glavnim oltarom u Ptuju, dok su kipovi sv. Roka i sv. Sebastijana uz Mariju radovi kasnije faze varaždinskog kiparstva i potječu vjerojatno s nekog baroknog oltara crkve. Mali plastični prizori Sv. Tri kralja i Marije u zvonolikom plaštu, danas prislonjeni na predelu, okruženi su ovalnim vijencem od oblaka i zraka, što je tipičan Gallov motiv na vrhu oltara. (Izvori: Arhidakonat Bekšin. KV 82/XII.1793. - *Altare 2° est in Corpore Ecclesiae*

Bednja – žup. crkva Uznesenja BDM, glavni oltar, sv. Pavao, 1792.;
foto: D. Baričević, 14.05.1969.

Štrigova – žup. crkva sv. Marije Magdalene, lij. pokrajnji oltar sv. Josipa, sv. Pavao;
foto: D. Baričević, 15.10.1969.

ex parte Epistolae S. Hieronimi statuarii laboris, eiusdem Imago bene penicillo picta, 3^{ia} 3um Altare ex parte).

Djela koja u tom razdoblju nastaju za crkve u Međimurju, Podravini, varaždinskom kraju i Hrvatskom zagorju samo su rijetko točno datirana i njihova se kronologija teško uspostavlja, premda bi bila značajna za razvoj Gallovog stila i eventualne promjene. Gallov, razmjerno brojan, opus u sjevernoj Hrvatskoj u cjelini ukazuje na to da je on bio kipar ograničene invencije koji se i u pogledu ikonografije kipova zadovoljavao manjim brojem likova svetaca i svetica.

Jedna od najznačajnijih karakteristika Gallovog rada jest sklonost da jednom usvojeni oblik kipa uvijek ponovno opetuje uz manje promjene u stavu i pokretima. Tu sklonost možemo pratiti prvenstveno u prilično brojnoj skupini apostola koje redovito nalazimo na Gallovim glavnim oltarima u Bednji, Peterancu, Goričanu, Murskom Središću i na porušenom oltaru u Gornjem Jesenju. Svi su oni uske tjelesne građe i samo slabo pokrenuti laganim iskorakom noge. Klasicistička koncepcija naglašena je dugom linijom jedne noge koja je pod glatko zategnutim plohamo odjeće vidljiva do malo istaknutog kuka. Nemir u kompaktnu siluetu

Mursko Središće – žup. crkva sv. Ladislava,
glavni oltar – sv. Pavao;
foto: D. Baričević, 17.10.1969.

tih kipova unose bogato preslagani nabori i njihovi, preko ruku prebačeni i lepršavi, krajevi. Zanimljivi primjeri za ove specifičnosti Gallovog stila jesu apostoli Petar i Pavao koje nalazimo na glavnim oltarima u Bednji, Peterancu, Goričanu i Murskom Središću, ali isto tako na pokrajnjim oltarima u Štrigovi i Gornjem Jesenju. Kompaktnu siluetu kipa sv. Petra probija ekspanzivna gesta lijeve ruke koja, visoko podignuta i zabačena, drži ključeve. Taj motiv koji se ponavlja kod svakog kipa sv. Petra vjerojatno upućuje na neki suvremeni predložak.

Kipovi sv. Pavla također su zasnovani po istom konceptu uz manje devijacije u stavu, pokretu i odjeći. Likovi bradatih apostola djeluju prirodnije i kreću se s više mekoće i podatnosti. Uokvireni naborima koji mnogostrukim prelamanjem slijede okret tijela oni drže svoj atribut, dugački mač, dok se udubljuju u stranice velike otvorene knjige. Mirnoću i suzdržljivost tih apostola prekidaju kao kod sv. Petra bogato drapirani plaštev i lepršavih okrajaka.

Dobar primjer za Gallov običaj da svece jednakog ikonografskog predznaka oblikuje na identičan način jesu kraljevi Stjepan i Ladislav koje prvi put susrećemo na glavnom oltaru u Goričanu, izrađene u drvu. Gotovo istovjetni su kipovi tih kraljeva u nišama pročelja nekadanje pavlinske crkve Sv. Jeronima u Štrigovi klesani iz kamena, kao i u podnožju velikog spomenika Imakulate u Maloj Subotici. Premda je i kod njih prisutna Gallova sklonost da su mu kipovi uski i

slabo pokrenuti, kraljevi u Goričanu djeluju življe i komunikativnije. Kraljevska odjeća prilično je jednostavna i kao jedine ukrase imaju ukrštene gajtane s resama na kratkom haljetku i ovratnik od krzna na plaštu. Jabučaste krune, štit i žezlo upotpunjuju dosta skromnu opremu ovih kraljevskih figura. Jedina razlika u odnosu na drvene kipove u Goričanu jest njihova ukočenost i bezizražajnost, do koje je možda došlo zbog teškoća u obradi tvrdog i nepodatnog materijala.

Kao sljedeći primjer identično oblikovane grupe kipova možemo spomenuti Presveto Trojstvo koje nalazimo na vrhu glavnih oltara u Peterancu, Goričanu i Murskom Središću.

Bog Otac sa zemaljskom kuglom i Isus s velikim križem sjede na nagomilanim oblacima, s nešto u stranu odmaknutim gornjim dijelom tijela, da bi tako na sredini ostao prostor za ubicu Duha Svetoga. Okruženi su velikim gloriolama koje ih svojim oblacima, dugačkim zrakama i anđeoskim glavicama okružuju poput vijenca. Odlikuje ih izvjesna tvrdoća obrade i uglate geste. Mladenачki đakoni sv. Stjepan prvomučenik i sv. Lovro na glavnom oltaru u Meljanu imaju u istom paru đakona na pokrajnjem oltaru sv. Valentina u Natkrižovljanu svoje gotovo identične replike, kako stavom tako i odjećom.

Kamenica – žup. crkva sv. Bartolomeja, pokrajnji oltar sv. Donata; 1816.; foto – K. Tadić

*Nedelišće – Imakulata (M. B. Bezgrešna),
kamen; foto: D. Baričević, 14.08.1980*

*Donji Mihaljevec - poklonac Imakulate
(Sv. Marija na Muri), vis. 150 cm, kamen;
foto: D. Baričević, 10.11.1984*

Veliku sličnost imaju i kipovi sv. Valentina i sv. Donata na pokrajnjim oltarima u crkvama u Natkrižovljanu i Kamenici. Njihov dominantni položaj u centru oltara naglašen je stavom u poluprofilu, dosta raskošnim biskupskim ornatom i velikim biskupskim štapom. Kod ornata prevladavaju grupe dugih paralelnih i i gusto naslaganih nabora, koji duž uskog tijela padaju sve do stopala. Isto takvo vođenje nabora odjeće imaju još neki kipovi, od kojih bi se sv. Jeronim i sv. Ivan Nepomuk, kao i Zaharija i kralj David na pokrajnjim oltarima u Svetoj Mariji na Muri također mogli pridružiti ovoj grupi.

Među kipovima bl. Djevice Marije i raznih svetica naročito padaju u oči kameni javni spomenici Marije Bezgrešne (Imakulate) u Preseki, Nedelišću i Donjem Mihaljevcu. Dok se Marija u Preseki, stavom i kompliciranim sustavom nabora, još naslanja na tip Gallovih apostola, druge dvije u Nedelišću i Donjem Mihaljevcu zasnovane su prema istom konceptu i pokazuju veliku podudarnost. Ističu ih lijepa pojava, harmonične geste i blagost izraza, dok odjeća unutar zatvorenog obrisa prijanja uz tijelo velikim glatkim plohamama koje prekidaju samo poprečni nabori plašta drapirani na boku. Istim značajkama odlikuje se kip

*Kamenica – žup. crkva sv. Bartola, poboč. oltar
sv. Križa, sv. Marija, 1803.;
foto: D. Baričević, 17.05.1969*

*Kamenica – žup. crkva sv. Bartola, poboč. oltar
sv. Križa, 1803., sv. Ivan;
foto: D. Baričević, 17.05.1969.*

Marije na vrhu kamenog stupa spomenika u Maloj Subotici. Tvrdoća i nepokretnost tog Marijinog kipa značajke su kasnih godina u Gallovu stvaralaštvu.

Velika međusobna sličnost odlika je skupine Raspeća koja se pod nazivom sv. Križa opetovano javlja rezbarena u drvu ili klesana u kamenu. Uz Krista raspetog na križu na tim spomenicima nalazimo Žalosnu Mariju i sv. Ivana, a ponekad i Mariju Magdalenu. Svi ti prizori u *Kamenici* i *Legradu* kao i u *Čukovcu* i *Štrigovi* očito su rađeni prema istom predlošku, a iznimka je samo onaj u *Kotoribi* s iko-

nografskim programom reduciranim na križ s raspetim Kristom pod kojim kleči Marija Magdalena. Za razliku od uobičajene suzdržljivosti u iskazivanja čuvstva, kod ovih je scena Gallo inzistirio na dramatičnosti događanja, ali je to izrazio isključivo položajem tijela i gestama. Osobito kod lika Marije pod križem akcent je na ekspresivnoj torziji tijela zbog divergentnog smjera u kojem se gornji dio tijela, zabačene glave, okreće na jednu, a sklopljene ruke na drugu stranu. Kod sv. Ivana intenzitet izraza manje je naglašen koncentriran na okret glave u profil. Marija Magdalena kleči pod križem i izrazom boli prinosi maramicu očima. Istom ekspresivnom tipu poput Marije pod križem može se pribrojiti još i kip Marije od sedam žalosti koja probodena mačevima stoji na istoimenom pokrajnjem oltaru u središnjoj niši u župnoj crkvi u Nadkrižovljanu.

Raspeti Isus, središnji lik svih oltara sv. Križa, ima vitku i izduženu tjelesnu građu i visi na križu smireno i bez okreta i pojasnica prijanja uz tijelo bez lepr-

Mali Bukovec – crkva sv. Katarine, glavni oltar, sv. Katarina; foto: D. Baričević, 28.05.1973.

Štrigova – župna c. sv. Marije Magdalene, pobočni oltar, sv. Lucija; foto: D. Baričević, 15.10.1969.

šavih okrajaka. Unatoč tim zajedničkim oznakama kipovi Isusa ne kopiraju isti korpus i razlikuju se po detaljima.

Ova zapažanja o specifičnosti Gallova kiparstva mogu se još proširiti na skupinu ženskih likova, odnosno svete i mučenice s njihovim karakterističnim atributima. U odnosu na muške likove zastupljene su u znatno manjem broju. Najznačajnija uloga dodijeljena im je na glavnom oltaru kapele sv. Katarine u *Malom Bukovcu*. Tu uz sv. Katarinu još stoje sv. Apolonija i Lucija čiji se likovi nalaze i na pokrajnjem oltaru župne crkve u *Štrigovi* gdje prate zaštitnicu oltara sv. Barbaru. Nasuprot tome, sv. Barbaru na istoimenom pokrajnjem oltaru u župnoj crkvi u Svetoj Mariji na Muri prate starozavjetni sveci Zaharija i kralj David. Sve svete pripadaju istom prepoznatljivom tipu, ali Gallo ni u jednom slučaju ne opetuje doslovno isti ikonografski tip. Slične po osnovnoj zamisli, svete se međusobno razlikuju po stavu, okretu tijela i glave, pokretima ruku. Osim toga, Gallo je inzistirao na diferenciranoj odjeći, koja isti antikizirajući kostim varira u detaljima. Ti kostimi, s prilično gustim reljefom nabora, unose raznolikost drapiranjem plašteva. Svete najviše spaja u cjelinu oblik glave, lijepih crta lica i karakterističnog načina češljanja kose, koja od razdjeljka na tjemenu

Vinica – žup. crkva sv. Marka, propovjedaonica (detalj), anđeo-karijatida, klesarski rad u kamenu; foto: D. Baričević.

Sv. Marija na Muri – oltar Srca Marijina, klasicistička vaza; foto: D. Baričević, 18.05.1973.

uokviruje lice glatkim pramenovima. Po tom tipu, a osobito crtama lica, svetece se nadovezuju na kamene Imakulate u Nedelišću, Donjem Mihaljevcu i Preseki. Ovoj posljednoj najviše sličje i oblikovanjem nabora odjeće.

Od ostalih likova samo još Ana i Joakim tvore manju skupinu i javljaju se triput na oltarima sjeverne Hrvatske, i to na velikom oltaru u Murskom Središću te na pokrajnjim oltarima u Goričanu i Vratišincu. Tu se opet radi o doslovno jednakim figurama, sv. Ana je starica pokrivena glave, dok Joakim, energična iskoraka, drži dugački pastirski štap. Ostali likovi svetaca javljaju se samo jedanput, a povezuju ih Gallove karakteristične mirne linije tijela koje su narušene samo pokretom ruke i odijelima koja dugim i uskim vertikalnim naborima padaju do stopala s ponekim življim akcentom u kojem se još osjeća duh kasnog baroka. Nalazimo ih u većem broju na pokrajnjim oltarima u župnoj crkvi u Svetoj Mariji na Muri, a upravo na tim se oltarima našlo mjesta za jednu invenciju koja se u tom obliku kod nas ne ponavlja. Radi se o malenim prizorima koji upotpunju ikonografski program oltara: Sv. Jeronim u špilji, Pogubljenje sv. Barbare, Sveta Tri kralja i Marija u zvonolikom plaštu smješteni su kao punoplastični likovi u okolinu naznačenu u plitkom reljefu, ili stoje u središtu niše koja je okružena gloriolom brojnih anđela. Oni su, mali i veliki, razmješteni po svim dijelovima oltara, ali ne tvore homogenu skupinu. Jedan dio ima mekane udove i nasmiješena dječja lica poput najljepših među njima - adoranti sa žitom i grozdovima uz tabernakul glavnog oltara u Goričanu, a drugi su adolescenti realistične i tvrde obrade. Vjerojatno te razlike možemo pripisati pomoćnicima kojima je majstor prepustio manje značajne kipove oltara.

Vlastoručnim djelom Matije Galla možemo smatrati kamenog anđela koji podignutim rukama nosi drvenu propovjedaonicu u crkvi sv. Marka u Vinici. Ta dvodijelna propovjedaonica, sastavljena od donjeg kamenog i gornjeg drvenog dijela, jedinstvena je u sjevernoj Hrvatskoj. Kao djelo kipara Matije Galla u Ormožu spominje ju Spomenica župne crkve u Vinici 1820.godine. Anđeo je punoplastična figura koja iskorakom, nagnutom glavom na rukama nosi teret govornice i baldahina. Dok je gornji dio tijela obnažen, donji modeliraju nabori plašta prebačeni preko bokova. Grupe snažnih vertikalnih nabora sa strana učvršćuju statiku kipa. Gornji dio anđelovog tijela s velikim opuštenim krilima uspinje se i savija pod težinom tereta. Gotovo istovremeno Gallo je za lađu crkve u Vinici klesao pričesnu klupu i na njenim je brojnim anđelima opetovao u manjim dimenzijama pojavu velikog anđela. Dvodijelna pričesna klupa bila je spojena željeznim vratnicama. Na dugačkoj bazi stajalo je među niskim rubnim pilastri-ma po šest anđela koji su nosili završnu gredu. Upravo tim djelima crkva u Vinici mogla je zahvaliti svoje klasicističko obilježje.

Matija Gallo živio je u vrijeme velikih društvenih i umjetničkih promjena.

Bilo je to doba koje je pod dojmom spomenika klasične antike i novih stilskih strujanja odbacilo bujne, maštovite i raskošne oblike baroka i zamijenilo ih strogim, ravnim linijama i reduciranim dekorom klasicizma. Te nove umjetničke tendencije proširile su se Europom i doprle do pokrajinske sredine u kojoj je živio i djelovao Matija Gallo. Ta je sredina prihvatila samo vanjske forme novoga stila i prilagodila ih potrebama i zahtjevima tih krajeva. Matija Gallo živio je u svojoj rodnoj Štajerskoj daleko od jačih umjetničkih središta iz kojih je mogao crpiti nove impulse. Unatoč tome, duh novog vremena snažno je utjecao na njegovo kiparstvo, a neki motivi koje on prvi unosi u djela ostvarena za sjevernu Hrvatsku potvrđuju da je poznavao i znao primijeniti neke značajne motive klasicističkog kiparstva u većim sredinama, poput velikih gloriola koje na glavnim oltarima zamjenjuju tradicionalnu atiku. Premda skučen nepovoljnom geografskom sredinom i vlastitim ograničenim kiparskim potencijalom, Gallo je svojim oltarima i propovjedaonicama u novom stilu oplemenio unutrašnjost brojnih crkvi u sjevernoj Hrvatskoj.

SLOVENIAN SCULPTOR MATIJA GALLO IN CROATIA

By Doris Baričević, Zagreb

Summary

Matija Gallo (Mathias Gallo), born in Celje in 1762., is one of the last Styrian sculptors active in northern Croatia at the end of the 18th and the beginning of the 19th centuries. The year of the sculptor's death is unknown. The Slovenian history of art tracks him up till 1793, but there is no documented or known work ascribed to him for the period he spent in Slovenia (in Ptuj and Ormož). Only data found in northern Croatian parishes describe his artistic range and sculptor's profile. The main guidelines for Matija Gallo's personal style development were the late baroque tradition of his father Ferdinand in Celje, and the classicism of the Ptuj-based master Ivan Juraj Potočnik. Those styles intertwine in his early period works, but do not interfere with the predominance of classicism prevailing in the last years of his life.

Matija Gallo lived in times of great social and artistic developments – in times when luxuriant and exuberant baroque forms were abandoned under the influence of classic antique statues and new stylistic trends, and replaced with strict, straight lines and reduced classicism décor. Those new artistic trends spread throughout Europe and reached the province milieu where Gallo lived and worked. The traditional requests for monumental and decorative altars and pulpits continued in northern Croatia, as well as those for public monuments sculptured in stone. Matija Gallo had lived in his native Styria, far away from more influential artistic milieu from which he could have drawn new impulses. Nevertheless,

the spirit of the new age made a great impact on his work as a sculptor, and some motifs he first introduced in his works carried out in northern Croatia confirm that he was acquainted with, and knew how to apply some significant classicistic sculpture motifs from more populated milieu, such as large glorioles that replaced the usual upper parts of altars. One of the most significant characteristics of Gallo's work is the tendency to always repeat the once adopted sculpture form, with minor modifications in posture and movements.

Although he was suppressed by unfavourable geographic milieu and his own limited potential as a sculptor, Gallo refined the interiors of numerous churches in northern Croatia (Bednja, Goričan, Peteranec, Mursko Središće, Meljan, Mali Bukovec, Vratišinec, Nadkrižovljan, Kamenica, Sveta Marija na Muri, Štrigova, Kloštar Podravski, Vratišinec, Vinica, Mala Subotica, Nedelišće, Donji Mihaljevec, Čakovec, Legrad, Kotoriba...) by following a new style in making his altars and pulpits. Among Gallo's preserved works, the main altar of the parish church of St. Mary in Bednja is his most beautiful work for Croatia, made as far back as the end of the 18th century, in 1792.

Key words: sculptor Matija Gallo; end of the 18th and beginning of the 19th centuries; Styria, northern Croatian church altars and pulpits; late baroque; classicistic sculpture motifs, glorioles; wood and stone sculptures